
Веселин Керемедчиев / Veselin Keremedchiev

ГРИГОР ПОПОВ – ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦЪТ ОТ ЛУДОГОРИЕТО – ЧОВЕКЪТ, МЕЧТАТЕЛЯТ

Grigor Popov – the intellectual of the Ludogorie – the man, the dreamer

Summary: The report focuses on the important moments of the life and activity of Grigor Popov, a person dedicated to the theater and cultural upbringing not only of the town of Razgrad and the region, but left a strong trace in our national culture. Unfortunately, most of our contemporaries are poorly informed or do not know the personality of Grigor Popov, and my ideologically geographic purpose is to promote his contribution in the establishment of the city of Razgrad on the cultural map of Bulgaria and Europe. From a cultural and geographic point of view, the dynamics in the social relations, the individual and spatial changes in the identity and the socio-economic and political preconditions, which led to the change of the geographic picture of Razgrad, have been taken into account.

Key words: identity, culture, geographic.picture.

Животът на Григор Попов е низ от изпитания, критики, противоречия, лична и обществена ангажираност, аплодисменти. Човек с неизчерпаема сила и енергия, чувствителност и талант. Личност, надхвърляща стандартните представи за биографичност. Жизнеописанието му, наложено върху историческите превратности и събития на времето, в което живее и твори, налага динамика и постоянно развитие на мисли, намерения и местопребивавания. Проявления в различни, променящи се идентичности, за всеки етап от жизнения му път. Диапазонът е изключително широк – от поет, актьор, режисьор, журналист, издател, до поборник и участник в четите на Гоце Делчев и Михаил Чаков в Македония. Представител на новата, зараждаща се интелигенция в следосвобожденска България, която лично се ангажира с постигането на Националния идеал – обединението на всички изконни български земи, където звучи българска реч на Балканския полуостров.

Историческият подход към биографията на Григор Попов ме задължава да проследя хронологията на неговия живот, като акцентирам на по-важните моменти, факти и събития. Роден е на 12 октомври 1879 година в Разград, в семейството на Никола Икономов-Жеравненец и Станка Николица Спасо-Еленина, девето дете на славните си родители, определени от проф. Иван Радев, като „...вариант на интелектуална „двойка“... Баща му – Никола Икономов – рано остава сирак, за него се грижи по-големият му брат, любознателен

и упорит, първоначално учи в Жеравна, по-късно се самообразова. Успешно се справя писмено и говоримо с гръцки, сръбски, турски, руски и френски. Ръкоположен е за свещеник, той е и учител, общественик, пряк участник в освободителните борби, основател на тайния революционен комитет в Разград, и в борбата за църковна независимост. Превежда от гръцки „Ермения“ – ръководство за прилагане на взаимоучителната метода, открива девическо училище. Сътрудник е на „Цариградски вестник“ и други периодични издания, а през 1853 г. издава „Земледелие“ – първия земеделски учебник, издаден на български език. Дейността му е още по-значима и поради условията, в които работи – Разград по онова време е военно-гарнизонен град, с много казарми и преобладаващо турско население, въпреки това първите преселници от Балкана вече са се заселили тук. Градът изпитва силна нужда от просветителски кадри, учители, читалищни дейци, чиновници. В тази среда започва и формирането на представите за интелектуалеца и неговата идентичност, в тази наситена с исторически събития среда. След Освобождението Никола Икономов е назначен за председател на Окръжния съвет, участник е в Учредителното народно събрание – подписва Търновската конституция.

Майка му – Станка Николица Спасо-Еленина, е призната за първата българска поетеса, превежда от сръбски и руски, учителка и общественичка. Родословните предпоставки са налице от това семейство да се появят интелигентни, образовани потомци, като до голяма степен очакванията се оправдават – шест от дъщерите им са учителки, дъщеря им Стефания е първата жена висшистка в Разград, завършва в Киев; Дочка основава и председателства дружеството „Червен кръст“, а Райна създава първата детска градина в града. Григор Попов расте в топла семейна атмосфера, обгрижен от родителите, сестрите си и от брат си – Илия. Като добавим към всичко това и цялостния подем на града в архитектурно, стопанско и административно отношение. Училището, в което учи и читалището, с възможностите, които предоставя, абонамента на наши и чуждестранни периодични издания, гостуването и представянето на театрални представления, изнасяните „сказки“, ще дооформим „обществото“, в което се развива младият Григор.

За ученическите му години, освен увлечен по поезията и другите изкуства, в спомените си, неговият племенник Николай Икономов пише: „Спомням си го и сега – строен, красив младеж, облечен спретнато в „европейски дрехи“, с мека шапка, копринена кърпичка в горния джоб и цветенце в бутониерата...“. Едва ли само показно и външно се е стремил към тази идентичност – на млад и модерен „европеец“, защото изтънчените му интереси към изобразителното изкуство го отвеждат далеч от родния Разград, в една колкото желана, толкова и неизвестна среда в една от големите европейски културни столици. През 1895 година семейството му го изпраща да учи рисуване и изкуства в Прага. Културният шок от първите впечатления бързо е преодолян и заменен от любопитството да се докосне до облика на

стара Прага, културата и творчеството на композитори, художници, артисти... Свободата и самостоятелността дисциплинират младата личност, но за съжаление на следващата година почива баща му и той, останал без издръжка, се завръща в Разград. Времето, прекарано в Прага, оставя ярък отпечатък в съзнанието му.

Отгук започва и най-многоликият период от живота му. В града работи Матей Икономов – актьор и режисьор на любителската трупа към читалище „Развитие“, Григор Попов работи за кратко като чиновник в общината, но активно се включва в театралната трупа, като актьор и помощник режисьор. За първи път проявява преводачески умения, като през 1899 г. превежда и издава в отделна книжка писмото на Л. Н. Толстой до Международната конференция за мир, озаглавена „Съвременният мир“, в предговора, освен представянето на автора, Попов изразява и лично отношение за безсмислието от войните, за разоръжаване, коментира проблематиката за справедливостта по света, проявява се като явен глобалист и пацифист. Публикува и своите първи поетични опити в разградския вестник „Позив“, през 1901 г. Машабът на Разград, явно притиска младия Григор, а размахът и стремежите му го отвеждат в София, където за пореден път след ученическите години в Разград, следването в Прага, завръщането и преобразяването му в „местен интелгент“, го принуждава към ново превъплъщение с нова идентичност – на „столичен интелектуалец“. С обаянието и темперамента си той навлиза в литературните среди, сближава се с Николай Лилиев, Димчо Дебелянов, Димитър Подвързачов. Запознава се с Гоце Делчев и П. К. Яворов. Завладян от идеята за освобождение на Македония, той не просто хленчи и оплаква съдбата на поробена Македония из софийските кафенета, а като съмишленик и сподвижник, на два пъти през 1902 и 1903 г., влиза с четите на Михаил Чаков и Гоце Делчев да организира бунтове и въстания. Неспokoйният му дух и моралът му помагат да преживее несгодите в новата си битийност на четник и харамия. Като част от организираната борба той е увлечен от обществено значимата кауза, но не като страничен наблюдател, а в идентичността си на „действащ поборник“.

Следва ново завръщане в Разград, след бурните години, прекарани в далечни краища, с опита и рутината, придобити от странстванията, появяването му в родния град е нов обновителен повей, а резултат от ентузиазма, с който започва новият си проект, надхвърля всички очаквания. Създава, играе и режисира представленията на „Театралната дружинка“ към читалище „Развитие“, която наброява над 25 любители артисти. Поставят се „Възпитатели“ от Отто Ернст, „Чест“ от Х. Зудерман, „Един предател“ от Ибсен. Пиеси и автори, доказани във времето, като освен ангажиран в театралната дейност, Григор Попов работи и за създаването на наистина компетентна и модерна публика, очакваща с нетърпение новите заглавия, още един принос към издигането на масовата култура на Разград, в амплото на „културтрегер“, но явно не за дълго.

В периода 1906 – 1908 г. откриваме Григор Попов, като професионален актьор в трупата на Стоян и Роза Попови и Матей Икономов, той пристъпва по-смело и към режисурата. В книгата си Кристина Тошева съобщава за участието на Григор Попов в трупата на „Съвремен театър“ през 1906–1907 г., с която обикаля страната, редуват се столични и областни сцени, но и малки селца и паланки – период свързан с идентичността му на „пътуващ артист“.

При обявяването на Независимостта на България – 1908 г., политическата конюнктура отново го изпраща в София, където е назначен в Министерството на финансите.

Като „сатирик“, под псевдонима „Гр. П.“, сътрудничи на излизащите тогава хумористични вестници „Барабан“ и „Смях“, където публикува своите незабравими „Купешки и Нашенски разговори“. През 1910 г. се жени за учителката Стоянка Георгиева, раждат им се три деца, за съжаление първото умира. Период, белязан от определението „семеино гнездо“.

Участва в двете войни – Балканската и Първата световна – продължителен период на „дълг и отговорност“ въпреки миролюбивостта му. В следвоенните години, в настъпилото относително спокойствие, Григор Попов отново се отдава на старата си любов – театъра. Включва се в пътуващия театър на Георги Донев и обикаля България на дълж и шир, като отличен актьор режисьорите му възлагат тежки и отговорни роли. В крайна сметка след десетките изиграни роли, професии, назначения, лични и обществени ангажименти, той стига до окончателното решение – да се завърне за пореден път в Разград. Градът, разбира се, не го посреща с отворени обятия, нови са силните на деня, нароените политически партии, изцяло променената градска среда, формират ново общество и елит, релативистични и агресивни едни към други групи. Трудно е да се включи в новоустановените порядки, да надвика тесногърдата, озверяла тълпа, или угоднически да се кланя на пръкналите се парвенюта със скрити цървули в раклите. Хрумва му гениалната идея чрез издаването на вестник да се включи в културния живот на града. Вестникът има силно социално, обществено влияние, достига до широка читателска аудитория, може да критикува, осмива и съветва властта по провежданите политики. Коректив и средство за отстояване на права, за представяне на нови идеи, трибуна за изява на обществото по културни, здравни, просветни, икономически, финансови и спортни теми, свързани с настоящето и бъдещето на град Разград и региона.

На 13.06.1922 г. излиза първият брой на вестник „Разградско слово“. В своите спомени Григор Попов пише: *„Колко лесно е да се каже излиза първият брой, а колко трудно е това раждане. Завърнах се в родният си град с 300 лева в джоба, а за първият брой ми бяха необходими 500. Още повече, че в ония следвоенни години на бурно развихряща се партизанищина, на котерийни войни, на равнодушие към културните начинания, надеждите ми за някаква обществена подкрепа бяха нищожни“*. Това е най-продължително излизалото периодично издание в Разград и региона –

до 1946 г. Това е и идентичността на „журналист и общественик“, която Григор Попов следва до края на своя живот. Остава верен на обещанието си от първия брой на вестника: „...да се ограничи в рамките на една положителна обществена дейност и чисто местни нужди: стопански, благоустройствени, санитарни и културни...“. Не се поддава на провокативния тон на постоянно появяващите се и отиващи в небитието нови издания. Чрез вестника си той не просто отразява „географската картина“ на Разград, а и организира и предизвиква дебат по значими теми. Вестникът като документ представя най-точно порядките, естетиката, интересите на хората от онова време, той ограмотява.

Остава верен и на театъра. Благодарение на контактите, които има с артисти и режисьори, директори на пътуващи трупни, той кани и организира представления. От страниците на вестника отстоява необходимостта от създаване на общински театър, като на два пъти успява да привлече към каузата градската управа – за периода 1922–1923 г. е отпусната субсидия, а през 1935–1936 г. градът приютява трупата „Нов свят“ на Борис Денизов. Призовава читателите да подкрепят кандидатите за кметове и общински съветници, които имат ясна визия за културната политика и поддържат културните институции.

Носител е на редица държавни и местни отличия и награди, следва жизнения си път със скромността и спокойствието на мъдрец. Григор Попов почива на 28. III.1945 г. на 66 години.

Един човек, една биография, един многолик образ и пример как идентичностите могат да се сменят, геолокациите също, но духът и личността да останат постоянни и непроменливи величини. Обобщен образ на постоянно търсещия, отправящ се на път, жаден за откриване на нови територии и хора изследовател. Едновременно посланик на малкия си град пред света и проводник в него на прогресивното, красивото, при завръщанията си. Липсва само последната идентичност „семантично-символната“, с която Григор Попов се разминава през 1973 г., когато на национално ниво се решава провинциалните държавни театри да получат своите имена патрони, тогава Инициативен комитет, председателстван от з.а. Крюгер Николов, предлага държавният театър в Разград да носи името ДТ „Григор Попов“, предложението е отхвърлено, но това в никакъв случай не омаловажава и не смалва фигурата на този достоен и интелигентен гражданин на Разград и света.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Бойчева, К. 50 години ДТ „А. Страшимиров“, Разград, 1997 г. [**Boycheva, K.** 50 godini DT „A. Strashimirov“, Razgrad, 1997].

Добрев, Г. и колектив. „За теб мили роде...“, София: Изд. На ОФ, 1985. [**Dobrev, G. i kolektiv.** „Za tebe mili rode...“, Sofia: Izd. na OF, 1985].

Златарева, Б. Печатно дело и книгоразпространение в Разград, 1990 г. [**Zlatareva, B.** Pechatno delo i knigorazprostranenie v Razgrad, 1990].

Попов, А., Катранджиев, К. 25 години Държавен театър Разград. [Popov, A., Katrandjiev, K. 25 godini Darzhaven teatar Razgrad].

Радев, И. „Никола Икономов и духовно-просветният живот в Разград през XIX век“, Велико Търново: изд. АБАГАР, 2009 г. [Radev, I. „Nikola Ikonomov i duhovno-prosvetniat jivot v Razgrad prez XIX vek“, Veliko Turnovo: ABAGAR, 2009].

Стефанов, В. Разград, София: Изд. на ОФ, 1969. [Stefanov. V. „Razgrad“, Sofia: Izd. na OF, 1969.

Тошева, К. „Пътуващия „Съвремен театър“ – 1902–1912г.“, С.: Изд. „Наука и изкуство“, 1977 г. [Tosheva, K. „Pativashiat „Savremen teatat“ – 1902–1912“, Sofia: „Nauka i izkustvo“, 1977].

АРХИВНИ ИЗТОЧНИЦИ

РД „Архиви“ В.Търново, Отдел „Териториален архив“ – Разград, Фонд – Григор Попов

ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ

„Разградско слово“ бр. 8 от 1.08.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 13 от 8.09.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 16 от 26.09.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 17 от 3.10.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 18 от 10.10.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 21 от 31.10.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 22 от 7.11.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 23 от 14.11.1922 г.

„Разградско слово“ бр. 34 от 3.02.1923 г.

„Разградско слово“ бр. 62 от 15.12.1923 г.

„Разградско слово“ бр. 80 от 11.06.1924 г.

„Разградско слово“ бр. 84 от 20.07.1924 г.

„Разградско слово“ бр. 97 от 26.10.1924 г.

„Разградско слово“ бр. 169 / 27.07.1926 г.

„Разградско слово“ бр. 244 от 16.11.1928 г.

„Разградско слово“ бр. 272 от 16.10.1929 г.

„Разградски новини“ бр. 52 от 22.09.1905 г.

„Юбилеен вестник 100 години читалище „Развитие““ 1969 г.

